

Mifologiya – əcdadlarımızın düşüncə əlifbası

Yazıçı Kənan Hacınin mətbuata təqdim etdiyi esseləri hər dəfə maraqla qarşılanır. Onun bədii mətnlərdə mistika mövzusunda qeydləri də diqqətçəkəndir. Mifologiyanı əcdadlarımızın “əlifba kitabı” hesab edən müəllifin bu barədə fikirlərini təqdim edirik:

– Mistika mətni müəmma müstəvisinə çıxarır, sirr karusel kimi mətnin başına fırlanır. Görkəmli mifşünas Cozef Kempbell “Mifin gücü” əsərində mifin mistik funksiyası haqqında maraqlı mülahizələr irəli sürür. Kempbell yazır ki, fərd mifin onun həyatına aid olan cəhətlərini tapmalıdır. Bunun üçün isə insanın öz içinə səyahətə çıxması, öz içində arxeoloji qazıntı aparması lazım gəlir.

İnsan həyatının sirlə təvəfləri, mistik məqamları bir az da məstedici, estetik görüncə bilər. Mistikada bir həyəcanlanma məqamı var; bədii mətnə mistik elementlər qatanda onun dadı-duzu artmaqla bərabər, əsərin mənə və məzmun qatı da dərinləşir. Mif bu məqamda yaranır. Bəşəri hadisə olan mifin bünövrəsi insan şüurunun oyanışı zamanı qoyulub. Arxetiplərin dünya ilə tanışlığı mifin yaranma çağlarıdır.

Hər bir fərd öz həyatında mifik elementlər axtarıb “tapır”, yaxud həyatını mifik ünsürlərlə bəzəyir. Hansısa hadisəyə mistik don geyindirmək insanın əzəli-əbədi meylidir. İnsan bununla öz ömrünə mənə qatır və bu mifik təsəvvürlər onu gücləndirir. Bu “özünüaldatma”lar insanın əbədiyyət arzusunun simptomlarıdır. Yaradıcı insanların, xüsusən yazıçıların xoşbəxtliyi ondadır ki, bu prosesi bədii mətnə çevirirlər.

Bədii mətnə mifik zamanla real zaman arasındakı məsafə əslində mifologiyanın yazıyaqədərki və sonrakı təvəflərini əks etdirir. Tale ilə mif hər zaman

qoşa addımlayıb, onlar sanki bir-birini qidalandırlar. Füzulinin Məcnunu mifdir, ya real qəhrəmandır? Şekspirin Hamleti necə? Bəs Hötenin Faustu? Folknerin mürəkkəb xarakterli Kristması miflə gerçək ələm arasında vurnuxan obraz deyilmə? Bu siyahını istənilən qədər uzatmaq mümkündür. Mifologiya ədəbiyyatın daim qidalandığı münbit torpaqdır. Əsrlər keçir, o, heç zaman gücünü itirmir. Mifin sinergetik xüsusiyyəti budur.

Dünya nəsrində mifologiyadan ustalıqla bəhrələnmiş yazıçılar sırasında Ceyms Coysun, Borxesin, Kortasarın və digərlərinin adlarını çəkmək olar. Təbii, mifin ana qaynağı təbiətdir, mif əslində təbiət hadisələrinin öyrənilməsi nəticəsində yaranıb. Təbiət haqqında təsəvvürlər mifologiyada ümumiləşdirir-

lirdi. Bu mənada mifologiya əcdadlarımızın “əlifba kitabı” hesab edilə bilər.

Çağdaş dilimizdə olan yüzlərcə ləkəlik vahidin mifoloji anlamı, semantik dəyəri olması da təbiidir. Ezoterik mif dili hər kəsin anlaya biləcəyi asan bir dil deyil. Qədim kitəbələrdə, xalçalarda əksini tapan mifoloji elementlər konkret və abstrakt təfəkkürün ifadəsidir. Miflərin semantikasi, strukturu onların araşdırma bucaqlarıdır. Dünyaca məşhur mifoloq Y.Qolosovker “Mifin məntiqi” əsərində yazır ki, mifoloji təfəkkür haradasa bilginin antipodu kimi qavranılan, təxəyyülün, diksinmiş və diksindirən fantaziyanın hakimiyyəti altında olan düşüncədir. Həqiqətən də, dünyanın modelləşdirilməsində mifik ierarxiya mühüm əhəmiyyət daşıyır. Mif ümumən bütöv bir mədəniyyətin ifadəsi və göstəricisidir. Miflər informatik kodu itirilmiş mətnlərin ornamenti kimi təkrar-təkrar sonrakı mətnlərlə qayıdır və beləliklə öz varlığını hər dəfə xatırladır.

Mifdən yaranıb mifə doğru istiqamət alan insan təfəkkürünün məhsulu olan müqəddəs yalanlar həqiqəti tapmağa və onu anlamağa xidmət edir. Homerin “İliada” və “Odisseyə”sı da bu istiqamətin başlanğıc mətnləridir. Bu mətnlər miflərin epos modelində bəşəriyyətə təqdim olunması idi. Homer Pandora qutusunun ağzını açıb bütün sirləri faş etdi. Əsrlərdir, o sirlər mətnəndə mətnə keçərək, müasir nəsrə qədər gəlib çıxıb.

Sirlər bitmir, tükənmir... Bu, mifin əbədiyaşarlığının göstəricisidir. Nə qədər insan var, mif də həyatımızı nağıllar kimi bəzəyəcək.

XQ